

УДК 316.613.42:[159.922.1:159.922.6]
DOI 10.32999/ksu2312-3206/2022-1-4

ГЕНДЕРНО-ВІКОВИЙ АСПЕКТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АВТОНОМІЇ ТА ПРИВ'ЯЗАНОСТІ ДО ІНШИХ ЛЮДЕЙ

Чайка Галина Василівна,
кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник Лабораторії психології особистості
Інститут психології імені Г. С. Костюка
Національної академії педагогічних наук України
chaika_g@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7799-1314>

Мета – визначити зміни в показниках автономії особистості та прив'язаності до інших людей у дорослому віці залежно від статі та віку.

Методи: показники «автономія» та «позитивні відносини з іншими» з методики вивчення психологічного благополуччя К.Ріфф та показник «чутливість до інших» «Тесту автономія-прив'язаність». Вибірка (220 респондентів) була розділена на 3 групи за віком для вікового аналізу (група 1 – студенти, віком до 22 років; група 2 – досліджувані від 23 до 35 років; група 3 – дорослі від 36 років до 65 років).

Результати. Статистично достовірні відмінності між жінками та чоловіками ($p < 0.05$) були визначені для показників «автономія» та «чутливості до інших». Показники «автономія» та «позитивні взаємини» зростають з віком, «чутливість до інших» знижується з віком. Були виявлені такі статистично значимі розбіжності: 1) між показниками автономії у групах 1 і 2; 2) між показниками «позитивні взаємини» у групах 1 і 2; 3) між показниками «чутливість до інших» як у групах 1 і 2, так у групах 2 і 3.

Висновки. Чоловіки показали вище значення показника «автономія», тоді як жінки – дещо вище значення «чутливості до інших». Показник «позитивні відносини з іншими» був майже однаковий у жінок і чоловіків. Такі відмінності, особливо щодо автономії, можна назвати культурними особливостями українців, оскільки результати не зовсім збігаються із даними з іноземних робіт. При переході від юності до молодшого дорослого віку людина починає відчувати себе більш автономною, тобто такою, яка бере не себе відповідальність за свій подальший життєвий шлях, при цьому поглиблюються позитивні взаємини. Тому у цей віковий період спостерігається зростання показників «автономія» і «позитивні взаємини». На подальших вікових етапах спостерігається, скоріше, підтримка наявного статусу. По мірі просування на життєвому шляху, людина набирає більшої майстерності, життєвої мудрості, і тому вона вже не схильна спиратися на думки, погляди інших, вона не боїться висловлювати власну думку і саме в цьому сенсі «чутливість до інших» знижується.

Ключові слова: автономія, позитивні відносини з іншими, чутливість до інших, вік, стать.

THE GENDER-AGE ASPECT OF AN INDIVIDUAL'S PSYCHOLOGICAL AUTONOMY AND THEIR RELATEDNESS WITH OTHER PEOPLE

Chaika Galina Vasylivna
Ph.D. in Psychological Sciences,
Senior researcher in the Laboratory of Psychology of Personality
G.S. Kostyuk Institute of Psychology, the NAES of Ukraine
chaika_g@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7799-1314>

Purpose. To determine changes in the indicators of personality autonomy and relatedness with other people in adulthood depending on gender and age.

Methods. The indicators of “autonomy” and “positive relations with others” from C. Ryff’s Scales of Psychological Well-Being and the indicator of “sensitivity to others” from the Autonomy-Relatedness Test were used. The sample (220 respondents) was divided into 3 groups for age analysis (group 1 – students under 22 years; group 2 – the respondents from 23 to 35 years; group 3 – adults from 36 to 65 years).

Results. Statistically significant differences between women and men ($p < 0.05$) were determined for the indicators of “autonomy” and “sensitivity to others”. Indicators of “autonomy” and “positive relations with others” increased with age, “sensitivity to others” decreased with age. The following statistically significant differences were found: 1) between the indicators of “autonomy” in groups 1 and 2; 2) between the indicators of positive relations with others” in groups 1 and 2; 3) between the indicators of “sensitivity to others” in groups 1 and 2 and in groups 2 and 3.

Conclusions. Men showed a higher value of “autonomy”, while women did a slightly higher value of “sensitivity to others”. “Positive relations with others” were almost the same for women and men. Such differences, especially in terms of autonomy, can be called the cultural characteristics of Ukrainians, as the results did not exactly coincide with data from foreign works. With the transition from youth to young adulthood, people feel more autonomous, that is, they take responsibility for their future lives, while deepening positive relationships. Therefore, in this age period there is an increase in “autonomy” and “positive relations with others”. On the later age stages, there is, rather, support for the current status. As one progresses in life, he/she gains more skill, life wisdom, and therefore he/she is no longer inclined to rely on the thoughts and views of others, is not afraid to express his/her own opinion and in this sense, “sensitivity to others” decreases.

Key words: *autonomy, positive relationships with others, sensitivity to others, age, gender.*

Вступ. Пошук автономії, створення зв'язків з іншими людьми починається з самого дня народження. Проте на різних вікових етапах це відбувається по-різному. На сьогодні, розвиток автономії та прив'язаності у дитячому і підлітковому віці досліджено досить добре. Сучасні дослідники (Макушина, 2001; Пупырева, 2007; Поскребышева, 2010) говорять про те, що особистісна автономія не є вродженою характеристикою, а формується в дитячому і підлітковому віці при сприятливих умовах розвитку і так само змінюється, набуває нових кольорів прив'язаність людини до інших. Проте вікові зміни цих характеристик на подальших етапах розвитку людини вивчені значно меншою мірою, хоч вони і змінюються протягом всього життя під впливом різних ситуацій і життєвих обставин. Приміром, кар'єрне зростання потребує від дорослої людини ініціативи, планування та енергійного впровадження, тобто високої міри психологічної автономії, незалежності. Однак, такий спосіб життя погано узгоджується з бажанням мали велику дружню сім'ю, багато друзів, тобто високо цінити прив'язаність до інших. Як узгодити ці потреби і віднайти баланс між автономією і прив'язаністю? Ці питання потребують досліджень і наукового обговорення. Тому у цій статті ми приділимо увагу проблемі змін в психологічній автономії дорослої особистості та її прив'язаності до інших людей.

Теоретичне обґрунтування проблеми.

Стисло розглянемо роботи, в яких досліджувалися особливості автономії та прив'язаності дорослих людей.

Багато статей присвячено дослідженню автономії та прив'язаності людей дуже похилого віку, а також хворих, які потребують постійного догляду, довготривалого піклування (Agich, 2003; Das, 2017; Yu-Jing Gao, 2018). В цьому випадку, перш за все, виникає питання, як узгодити таке піклування із задоволенням потреби в автономії такої категорії людей. Чим більше ми допомагаємо літнім людям, тим більше ми відбираємо їхню автономію. Коло автономних проявів постійно звужується. Тому існує необхідність збалансувати право похилих людей бути автономними із ступенем опіки над такими людьми. З іншого боку, існування прив'язаностей, емо-

ційно близьких стосунків у житті літніх людей значно покращує психологічне благополуччя таких людей і нівелює смуток, викликаний недостатньою автономністю.

Робіт, присвячених здоровим молодим людям значно менше. Так, стаття Inguglia С. (Inguglia, 2015) зауважує, що задоволення потреби в автономії та потреби мати теплі стосунки з іншими залежить від ставлення і підтримки цих потреб батьками не лише для підлітків, але й для молодих людей, студентів: як автономія, так і прив'язаність до інших молодих людей позитивно корелюють з батьківською підтримкою і попереджають розвиток депресії і відчуття самотності. У роботі (Dutra-Thomé1 та ін., 2019.) показано, що автономія особистості продовжує зростати протягом життя, навіть незважаючи на те, що це зростання не таке істотне, якщо його порівняти з часом переходу від підліткового віку до юності.

У дослідженні (Shogren та ін., 2017) вивчалися результати, яких досягли молоді люди через 8 років після випуску із школи. Показано, що автономія, самореалізація і психологічний потенціал особистості, визначені ще у шкільні роки, можуть передбачати післяшкільні результати людини. Відчуття автономії найбільшим чином сприяє прогнозуванню незалежного життя і успішності у подальшій освіті. У роботі (Sheldon та ін., 2005) показано, що батьки, люди середнього віку, відчувають, що вони мають більше автономії, ніж їхні діти, і вони самі у студентському віці. Більш того, батьки були більш задоволені життям, ніж діти. Можна припустити, що дорослі середнього віку мають більше можливостей для прояву автономії і, відповідно, до задоволення цієї потреби.

Дослідження (Parra та ін., 2015) вивчало лише один аспект автономії – емоційну автономію і визначили, що чим більш згуртована сім'я, тим менше потребують молоді люди емоційної автономії. Більш того, при переході від підліткового віку до дорослого життя ця картина стає все більш вираженою. Дослідники роблять досить несподіваний висновок, що потреба в емоційній автономії не є етапом дорослішання, а радше індикатором складних сімейних відносин, а нормою є існування

позитивних стосунків у сім'ї. Ці дані співвідносяться із дисертаційним дослідженням (Fozio-Thielk, 2015), в якому досліджувалася емоційна автономія студентів вищих навчальних закладів, які живуть із батьками та окремо від них. Студенти, які живуть вдома, повідомили про, в середньому, вищу емоційну автономію при вищому батьківському контролі. Також, у роботі (Lamborn і Groh, 2009) пропонується модель автономії молодих дорослих, що складається з чотирьох таких елементів: прив'язаність до інших людей, відчуття окремоті, відстороненість та ідентифікація себе як суб'єкта дій. Так ідентифікація себе як суб'єкта дій, або самостійність, прогнозує зниження негативних психологічних або соматичні симптомів, а також кращу самооцінку і навчальну успішність. Відчуття окремоті, відсутності прив'язаностей, або емоційна автономія, було пов'язане з гіршою успішністю і нижчою самооцінкою молодих дорослих.

Проаналізовані роботи показують, що особистісна автономія загалом не є протиставленням існуванню прив'язаностей, теплих стосунків з іншими людьми. Тільки один аспект автономії – емоційна автономія свідчить про розрив стосунках.

Ми майже не знайшли робіт, присвячених проблемам автономії та прив'язаності до інших у здорових дорослих середнього віку, а наявні роботи щодо молодих людей розглядають лише певні аспекти досліджуваного питання. Проте це не значить, що такі проблеми відсутні, автономія і прив'язаність дорослих потребує досліджень і наукового обговорення. Тому **мета цієї статті**: визначити зміни в показниках автономії особистості та її прив'язаності до інших людей у дорослому віці залежно від статі та віку.

Методологія і методи. У дослідження взяли участь 220 респондентів, середній вік – 33 роки, за професією – студенти та фахівці з різних спеціальностей, 180 жінок, 40 чоловік.

Методологічною основою дослідження став евдемоністичне розуміння психологічного благополуччя людини як реалізації людиною власного потенціалу завдяки розвитку низки психологічних характеристик, що дозволяють людині функціонувати значно успішніше. Зокрема, такими психологічними характеристиками виступають прив'язаність до інших (турбота про благополуччя інших, почуття задоволення від теплих та довірчих відносин з іншими) та автономія (незалежність, внутрішній контроль). Для вивчення автономії особистості використовувався відповідний показник методики вивчення психологічного благополуччя К.Ріфф (Ryff, Keyes, 1995); для вивчення прив'язаності використовувався показник «позитивні відносини з іншими» за методикою вивчення психологічного благо-

получчя К.Ріфф та показник «чутливість до інших» Тесту автономія-прив'язаність (Bekker, van Assen, 2006).

Статистичний аналіз даних проводився за допомогою програми статистичної обробки SPSS v.19.0, використовувалося порівняння середніх для незалежних вибірок за критерієм Ст'юдента.

Результати і дискусія. Досліджувані показники пояснюються таким чином: «автономність» – це міра самовизначення і незалежності; здатності протистояти соціальному тиску, мислити і вести себе незалежно, саморегулювати власну поведінку, оцінювати себе, виходячи з особистих стандартів; «позитивні відносини з іншими» – це міра задоволення від теплих, довірчих відносин з іншими; «чутливість до інших» визначає чутливість до думок, побажань та потреб інших людей, здатність до близьких стосунків і потребу у них.

Зауважимо, що «позитивні відносини з іншими» та «чутливість до інших» – це суттєво різні показники. Як доведено у роботі (Чайка, 2021), «чутливість до інших» описує такий тип стосунків з іншими, коли людини займає підрядну позицію і більше намагається догодити своїм рідним і близьким, в усьому з ними погоджуючись, навіть проявляючи підлабузництво, не намагаючись висловити свою думку, допомогти порадою, підтримати рідних та близьких. Це може відбуватися через присутність надмірного зв'язку із значущими іншими або через не віру у власні сили тощо, і таку рису характеру не можна назвати позитивною. «Позитивні відносини з іншими» – це відносини, що будуються з позиції рівноправ'я, вони приносять справжнє задоволення всіх сторонам взаємодії і не перешкоджають проявам автономії. Людина, залучена у рівноправні стосунки, не боїться проявляти свою любов, піклування; здатна сприймати себе та інших, зокрема, своїх партнерів, такими, як вони є, ставитися до них позитивно, довіряти ним, бачити в них особистість. При цьому бажання мати близьких по духу людей не заважає діяти на основі власних мотивів і поглядів, планувати свої дії, брати відповідальність за них і за свій життєвий шлях загалом. І, відповідно, таку рису характеру можна назвати позитивною.

На першому етапі ми порівняли досліджувані показники у жінок і чоловіків для всієї вибірки. Статистичні дані для груп жінок і чоловіків надані у таблиці 1.

Як показує таблиця, чоловіки показали вище значення показника «автономія», тоді як жінки – дещо вище значення «чутливості до інших». Показник «позитивні відносини з іншими» був майже однаковий у жінок і чоловіків. Для визначення статистичної достовірності даних було проведено порів-

Таблица 1

Порівняння середніх для груп жінок і чоловіків

	Стать	Середнє	Стд. відх.	Стд. помилка середнього
Автономія	ч	61,83	9,012	1,674
	ж	57,65	9,587	,707
Позитивні взаємини	ч	60,55	12,237	2,272
	ж	60,26	9,450	,697
Чутливість до інших	ч	2,86	,58	,11
	ж	3,09	,72	,053

няння середніх для незалежних вибірок за критерієм Ст'юдента. Статистично достовірні відмінності ($p < 0.05$) були визначені для показників «автономія» та «чутливості до інших».

Отримані дані показують, що українські чоловіки, незалежно від віку, проявляють вищу самостійність, незалежність, у більшій мірі схильні будувати своє життя, виходячи із власних цілей, брати відповідальність і втілювати власті плани, ніж жінки. Жінки ж більше покладаються на ідеї і погляди інших, не намагаючись відстояти власну думку, оскільки емоційна злагода із рідними та близькими для них важливіша ніж, приміром, кар'єрне просування. Такий розподіл чоловічих і жіночих ролей ближчий до традиційних поглядів на чоловічу та жіночу долі, коли чоловік вважається «добувальником», він йде у широкий світ, щоб будувати кар'єру, а жінка – «берегиня», сфера її життя – сім'я, родина, куди вона несе мир і злагоду. Це не відповідає поширеним зараз, агресивно рекламаним, особливо у західному світі, поглядам на ролі чоловіків і жінок. Чи добре це, чи погано? Автор вважає, що унікальність поточної ситуації полягає в тому, що кожна людина має змогу обирати свій власний шлях, беручи на себе саме ту роль, що підходить їй найкраще. Щодо позитивних взаємин на основі рівноправ'я, то вони виявилися однаково важливими як для чоловіків, так і для жінок.

Отримані дані досить близькі до тих, що були отримані нідерландськими дослідниками (Vekker, van Assen, 2008), які зазначили суттєве перевищення показника «чутливості до інших» у жінок. У роботах (Dutra-Thomé1 та ін.,

2019; García-Castilla та ін., 2020) також зазначалося перевищення показників, які описують прив'язаність до інших у жінок у порівнянні з чоловіками. Проте, щодо автономії, то автори (Dutra-Thomé1 та ін., 2019; García-Castilla та ін., 2020) не визначили відмінностей між чоловіками і жінками, на відміну від даних, отриманих нами.

На другому етапі ми визначили кореляцію досліджуваних показників із віком. У табл. 2 наведені розраховані коефіцієнти кореляції.

Виходячи з таблиці, ми можемо сказати, що чутливість до інших дещо знижується з віком, тоді як автономія і позитивні взаємини трохи зростають. Але коефіцієнти кореляції дуже слабкі. Чи можемо ми стверджувати, що досліджувані показники не змінюються із віком?

Щоб відповісти на це запитання, вся вибірка була розділена на 3 групи за віком. До групи 1 ввійшли студенти, віком до 22 років. До другої – досліджувані, які вже звершили навчання, але ще вважаються молодими, віком від 23 до 35 років. До третьої групи увійшли дорослі зрілого віку, від 36 років до 65 років. Люди похилого віку у нашому дослідженні участі не брали. В таблиці 3 показані групові статистики для трьох груп.

Як показує табл. 3: 1) показник автономії зростає з віком, проте це зростання між групами 1 і 2 значно більше, ніж між групами 2 і 3; 2) показник «позитивні взаємини» також зростає із віком, але найбільше зростання спостерігається між групами 1 і 2, а зміна між групами 2 і 3 майже не відчутна; 3) показник «чутливість до інших» досить рівномірно знижується із віком.

Таблица 2

Кореляція досліджуваних показників із віком

		Позитивні взаємини	Автономія	Чутливість до інших
Вік	Кореляція Пірсона	,122	,172*	-,234**
	Знч. (2-сторон)	,075	,012	,001

* Кореляція значима на рівні 0.05 (2-сторон.).

** Кореляція значима на рівні 0.01 (2-сторон.).

Таблиця 3

Порівняння середніх для трьох вікових груп

	Група	Середнє	Стд. відх.	Стд. помилка середнього
Автономія	1,00	55,09	10,625	1,433
	2,00	58,95	9,543	,864
	3,00	60,33	7,031	1,172
Позитивні взаємини	1,00	57,95	9,702	1,308
	2,00	61,11	10,062	,911
	3,00	61,33	8,816	1,469
Чутливість до інших	1,00	3,30	,82	,11
	2,00	3,06	,59	,05
	3,00	2,74	,76	,12

Для визначення статистичної значимості виявлених змін було проведено порівняння середніх для незалежних вибірок за критерієм Ст'юдента. Були виявлені такі статистично значимі розбіжності: 1) між показниками автономії у групах 1 і 2 ($p < 0.05$); 2) між показниками «позитивні взаємини» у групах 1 і 2 ($p < 0.05$); 3) між показниками «чутливість до інших» як у групах 1 і 2, так у групах 2 і 3 ($p < 0.05$). Для показників автономії у групах 2 і 3 і показників «позитивні взаємини» у групах 2 і 3 статистичних відмінностей виявлено не було. Іншими словами, автономія та позитивні взаємини з іншими зростають при переході людини від юності до молодшого дорослого віку, по завершенню навчання, як підготовчого етапу, і виходу на широкий життєвий шлях. Надалі людина відчуває себе вже достатньо незалежною у рішеннях, достатньо відповідальною, такою, що має достатньо теплих зв'язків із рідними та близькими, тому автономія та позитивні взаємини вже не збільшуються стрімко. Проте ці показники все ж таки трохи збільшуються в міру набуття особистістю майстерності, кругозору, встановлення зв'язків з новими людьми. З іншого боку саме набуття майстерності, кругозору, встановлення зв'язків з новими людьми надає людині віри у себе, що знижує її «чутливість до інших», як негативного показника.

Наші дані певною мірою збігаються із результатами, отриманими у роботі (Dutra-Thomé1 та ін., 2019), в якій були виявлені позитивні кореляції між автономією та віком для чоловіків та автономією у стосунках і віком для жінок. Зауважимо, що вік досліджуваних у цій роботі був від 14 років до 33 років, іншими словами дві старші групи досліджуваних з цієї роботи збігалися з двома молодшими групами з нашого. І саме у цих двох групах ми віднайшли відмінності.

Отримані дані свідчать про те, що перехід від юності до молодшого дорослого віку, а саме завершення навчання, отримання пов-

ноцінної роботи, створення сім'ї приводить до того, що людина починає відчувати себе більш автономною, тобто не залежною, такою, яка бере на себе відповідальність, сама визначає свій подальший життєвий шлях. З іншого боку, позитивні взаємини поглиблюються, це вже не поверхневі стосунки типу «Привіт. Як справи?» У цей час найвищого піку досягає відчуття дружби і взаємної підтримки, виникає справжня любов, що веде до створення сім'ї, народжуються діти. Тому у цей віковий період спостерігається стрибкоподібна зміна у показниках «автономія» і «позитивні взаємини». На подальших етапах спостерігається, скоріше, підтримка наявного статусу. Щодо показника «чутливість до інших», то на нашу думку високі значення за цим показником вказують на невіру людини у власні сили, що більш характерно для молодих людей, на протигагу до зрілих. По мірі просування на життєвому шляху, людина набирає більшої майстерності, більше знань, навичок, життєвої мудрості, і тому вона вже не схильна спиратися на думки, погляди, вірування інших, вона не боїться висловлювати власну думку і саме в цьому сенсі «чутливість до інших» знижується.

Протягом життя людини її особистісна автономія та почуття прив'язаності до інших можуть як розвиватися, збільшуватися та поглиблюватися, так і скорочуватися, оскільки люди розвивають нові компетенції, а умови, що змінюються, вимагають змін в поведінці. Не можна забувати, що автономія і прив'язаність до інших мають різний сенс, а також відіграють різні ролі у підлітковому та у зрілому віці. Досягнення автономії, розширення її меж – це більшою мірою потреба і меншою – завдання у підлітковому віці, а у молодості – це і потреба і завдання. Як слушно зауважено у роботі (Dutra-Thomé1 та ін., 2019), автономія у підлітковому віці – це скоріше пошук границь дозволеного, тоді як у дорослому віці – це почуття відпові-

дальності за власний вибір, підготовка та реалізація довгострокових рішень щодо власного життя. Люди середнього віку, відчувають, що вони мають більше автономії, ніж їхні діти, і вони самі у студентському віці. Успішне досягнення автономії як у вирішенні повсякденних завдань, так і у постановці і досягненні життєвих цілей – запорука успішності на життєвому шляху. З іншого боку, існування сильних прив'язаностей, теплих стосунків з іншими людьми не є перешкодою до задоволення потреби в автономії, за умови, якщо стосунки будуються на основі рівноправ'я їх учасників.

Висновки. У роботі були досліджені вікові та гендерні особливості психологічній автономії та її прив'язаності до інших людей для дорослих. Чоловіки показали вище значення показника «автономія», тоді як жінки – дещо вище значення «чутливості до інших». Показник «позитивні відносини з іншими» був майже однаковий у жінок і чоловіків. Статистично достовірні відмінності були визначені для показників «автономія» та «чутливості до інших». Такі відмінності, особливо щодо автономії, можна назвати культурними особливостями українців, оскільки результати не зовсім збігалися із даними з іноземних робіт. Сучасне українське суспільство більше стимулює автономію у чоловіків, наполягаючи, що саме вони мають брати на себе відповідальність

за рішення і вчинки. Для жінок залишається підлегла роль, діяти на основі рішень інших людей заради побудови добрих стосунків.

Вивчення вікового аспекту виявило, що перехід від юності до молодшого дорослого віку, а саме завершення навчання, отримання повноцінної роботи, створення сім'ї приводить до того, що людина починає відчувати себе більш автономною, тобто не залежною, такою, яка бере не себе відповідальність, сама визначає свій подальший життєвий шлях. Позитивні взаємини також поглиблюються у цей віковий період. Тому у цей віковий період спостерігається стрибкоподібна зміна у показниках «автономія» і «позитивні взаємини». На подальших вікових етапах спостерігається, скоріше, підтримка наявного статусу. З іншого боку, по мірі просування на життєвому шляху, людина набирає більшої майстерності, більше знань, навичок, життєвої мудрості, і тому вона вже не схильна спиратися на думки, погляди, вірування інших, вона не боїться висловлювати власну думку і саме в цьому сенсі «чутливість до інших» знижується, що було виявлено нашим дослідженням.

Оскільки в досліджуваній вибірці було небагато чоловіків, ми не змогли визначити статеві особливості автономії та прив'язаності чоловіків і жінок на різних вікових етапах, таке дослідження може стати перспективним.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Макушина О. П. Психологическая зависимость подростков от родителей : дис. ... канд. психол. наук. Москва, 2001. 142 с.
2. Пупырева Е. В. Эмоциональная привязанность к матери как фактор становления автономии личности в младшем школьном возрасте : автореф. дис. ... канд. психол. наук. Москва, 2007. 33 с.
3. Поскребышева Н. Н. Социальная ситуация развития как условие становления личностной автономии подростка : дисс. ... канд. психол. наук. Москва, 2010. 200 с.
4. Чайка Г. В. Прив'язаність особистості до інших людей і фактори, які впливають на неї. *Психологічний часопис*. 2021. Том 7, вип. 4(48). С. 9–17.
5. Agich G. J. Dependence and Autonomy in Old Age An Ethical Framework for Long-Term Care, 2nd edn., rev. Cambridge University Press, 2003. 203 p.
6. Bekker M. H. J., van Assen M. A. L. M. A Short Form of the Autonomy Scale: Properties of the Autonomy-Connectedness Scale (ACS-30). *Journal of Personality Assessment*, 2006. Vol. 86(1). P. 51–60.
7. Bekker, M. H. J., van Assen, M. A. L. M. Autonomy-Connectedness and Gender. *Sex Roles* 2008. Vol. 59. P. 532. URL: <https://doi.org/10.1007/s11199-008-9447-x>
8. Das M. M. Autonomy in long-term elderly care. *Laurea*, 2017. 47 p.
9. Dutra-Thomé L., Marquesb L. F., Seidl-de-Mourab M. L., de Oliveira Ramosc D., Koller S. Autonomy Development: Gender and Age Differences from Adolescence to Emerging Adulthood. *Acta de investigación psicol*, 2019. Vol. 9, no. 2. URL: <https://doi.org/10.22201/fpsi.20074719e.2019.2.259>
10. Fozio-Thielk L. Examination of Emerging Adults' Emotional Autonomy and Parental Monitoring under Varying Living Arrangements, Ph. D. Dissertation, 2015.
11. García-Castilla F. J., Martínez-Sánchez I., Campos G., Resino D. Impact of Gender and Relationship Status on Young People's Autonomy and Psychological Wellbeing. *Frontiers in Psychology*, 2020. Vol. 11. P. 17–35. DOI=10.3389/fpsyg.2020.01735
12. Inguglia C. Autonomy and Relatedness in Adolescence and Emerging Adulthood: Relationships with Parental Support and Psychological Distress. *Journal of Adult Development*, 2015. Vol. 22. No 1. P. 1–13.
13. Lamborn S. D., Groh K. A four-part model of autonomy during emerging adulthood: Associations with adjustment. *International Journal of Behavioral Development*, 2009. No. 33(5), P. 393–401. URL: <https://doi.org/10.1177/0165025409338440>
14. Parra A., Oliva A., Sanchez-Queija I. Development of emotional autonomy from adolescence to young adulthood in Spain. *Journal of Adolescence*. 2015. No. 38. P. 57–67.

15. Ryff C. D., Keyes C. L. The structure of psychological well-being revisited. *J. Pers Soc Psychol.* 1995. Vol. 69(4). P. 719–727.
16. Sheldon K. M., Kasser T., Houser-Marko L., Jones T., Turban D. Doing One's Duty: Chronological Age, Felt Autonomy, and Subjective Well-Being. *European Journal of Personality*, 2005. No. 19. P. 97–115.
17. Shogren K. A., Lee J., Panko P. An Examination of the Relationship Between Postschool Outcomes and Autonomy, Psychological Empowerment, and Self-Realization. *Journal of Special Education*, 2017. Vol. 51. No. 2. P. 115–124. URL: <https://doi.org/10.1177/0022466916683171>
18. Yu-Jing Gao. Functional Autonomy, Emotional Support, and Well-being Trajectories among the Old-old. *International Journal of Psychology & Behavior Analysis*. 2018. No. 4. P. 137. URL: <https://doi.org/10.15344/2455-3867/2018/137>

REFERENCES:

1. Makushina O. P. Psikhologicheskaya zavisimost' podrostkov ot roditel'ey [Psychological dependence of adolescents on their parents] : Thesis. ... PhD in Psychology. Moscow, 2001. 142 p.
2. Pupyreva Ye. V. Emotsional'naya privyazannost' k materi kak faktor stanovleniya avtonomii lichnosti v mladshem shkol'nom vozraste [Emotional attachment to a mother as a factor forming personality autonomy at primary school age]. Abstract of the thesis ... PhD. in Psychology. Moscow, 2007. 33 p.
3. Poskrebysheva N.N. Sotsial'naya situatsiya razvitiya kak usloviye stanovleniya lichnostnoy avtonomii podrostka [Social situation of development as a condition forming adolescents' personal autonomy]: Thesis. ... PhD. in Psychology. Moscow, 2010. 200 p.
4. Chayka G.V. Pryv'yazanist' osobystosti do inshykh lyudey i faktory, yaki vplyvayut' na neyi [An individual's relatedness with other people and the factors influencing it]. *Psikhologichnyy chasopys – Psychological Journal*. 2021. Vol. 7. Is. 4(48). P. 9–17. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725974>
5. Agich G. J. Dependence and Autonomy in Old Age An Ethical Framework for Long-Term Care, 2nd edn., rev. Cambridge University Press, 2003. 203 p.
6. Bekker M. H. J., van Assen M. A. L. M. A Short Form of the Autonomy Scale: Properties of the Autonomy-Connectedness Scale (ACS-30). *Journal of Personality Assessment*. 2006. Vol. 86(1). P. 51–60.
7. Bekker, M.H.J., van Assen, M.A.L.M. Autonomy-Connectedness and Gender. *Sex Roles*. 2008. Vol. 59. P. 532. <https://doi.org/10.1007/s11199-008-9447-x>
8. Das M.M. Autonomy in long-term elderly care. *Laurea*, 2017. 47 p.
9. Dutra-Thomé L., Marques L.F., Seidl-de-Mourab M.L., de Oliveira Ramosc D., Koller S. Autonomy Development: Gender and Age Differences from Adolescence to Emerging Adulthood. *Acta de investigación psicol.* 2019. Vol. 9. № 2. <https://doi.org/10.22201/fpsi.20074719e.2019.2.259>
10. Fozio-Thielk L. Examination of Emerging Adults' Emotional Autonomy and Parental Monitoring under Varying Living Arrangements, Ph.D. Dissertation, 2015.
11. García-Castilla F. J., Martínez-Sánchez I., Campos G., Resino D. Impact of Gender and Relationship Status on Young People's Autonomy and Psychological Wellbeing. *Frontiers in Psychology*. 2020. Vol. 11. P. 17–35. DOI=10.3389/fpsyg.2020.01735
12. Inguglia C. Autonomy and Relatedness in Adolescence and Emerging Adulthood: Relationships with Parental Support and Psychological Distress. *Journal of Adult Development*. 2015. Vol. 22, № 1. P. 1–13.
13. Lamborn S. D., Groh K. A four-part model of autonomy during emerging adulthood: Associations with adjustment. *International Journal of Behavioral Development*. 2009. № 33(5). P. 393–401. <https://doi.org/10.1177/0165025409338440>
14. Parra A., Oliva A., Sanchez-Queija I. Development of emotional autonomy from adolescence to young adulthood in Spain. *Journal of Adolescence*. 2015. № 38. P. 57–67.
15. Ryff C. D., Keyes C. L. The structure of psychological well-being revisited. *J. Pers Soc Psychol.* 1995. Vol. 69(4). P. 719–727.
16. Sheldon K. M., Kasser T., Houser-Marko L., Jones T., Turban D. Doing One's Duty: Chronological Age, Felt Autonomy, and Subjective Well-Being. *European Journal of Personality*. 2005. № 19. P. 97–115.
17. Shogren K. A., Lee J., Panko P. An Examination of the Relationship Between Postschool Outcomes and Autonomy, Psychological Empowerment, and Self-Realization. *Journal of Special Education*. 2017. Vol. 51, № 2. P. 115–124. <https://doi.org/10.1177/0022466916683171>
18. Yu-Jing Gao. Functional Autonomy, Emotional Support, and Well-being Trajectories among the Old-old. *International Journal of Psychology & Behavior Analysis*. 2018. № 4. P. 137. <https://doi.org/10.15344/2455-3867/2018/137>

Стаття надійшла до редакції 17.01.2022.

The article was received 17 January 2022.